

Nr 452.

*Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående anslag
å tilläggsstat för år 1918 till åtgärder för åstadkommande
av ökad tillverkning av kalkkväve; given Stockholms
slott den 28 maj 1918.*

Under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att å tilläggsstat för år 1918 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag, högst kronor 359,000 att såsom statsbidrag utgå till Stockholms superfosfatfabriksaktiebolag för utökning av bolagets tillverkning av kalkkväve för den svenska marknadens behov i överensstämmelse med det vid statsrådsprotokollet fogade förslag till avtal mellan staten och bolaget.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ypperst städse välbevågen.

GUSTAF.

Alfred Petersson.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 28 maj 1918.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
UNDÉN,
THORSSON.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anförde departementschefen, statsrådet Petersson:

Då det syns mig vara en angelägenhet av synnerlig vikt för vår livsmedelsproduktion att bereda en tillförlitlig översikt av behovet av och tillgången på konstgödselmedel inom landet, har jag uppdragit åt produktionskommittén att verkställa en utredning därom. Det har därvid befunnits, att de betydande, oundgängliga behoven av olika sådana gödselmedel torde för kommande år genom skilda åtgärder kunna åtminstone nödtorftigt tillgodoses med undantag för kvävegödselmedel, för vilkas åstadkommande ytterligare åtgärder, som fordra riksdagens medverkan, synas vara av nöden. Behov av olika slag av kväveföreningar är emellertid oundgängligt icke blott för jordbruket utan ock, om än i mindre så dock avsevärd mängd, även för industriella och mili-

tära ändamål. Jag har därför uppdragit åt en representant för en var av industri-, folkhushållnings- och krigsmaterielkommissionerna samt för produktionskommittén att samråda om och till mig inkomma med förslag rörande de åtgärder, som det nuvarande läget med hänsyn till behovet av kväveföreningar synes nödvändiggöras.

Därjämte har från Sveriges allmänna lantbrukssällskap till mig ingivits en skrift i frågan.

Av ovan nämnda utredningar framgår angående landets behov av nu ifrågakvarande kväveföreningar följande.

Den kvantitet av kvävegödsling, som årligen under åren närmast före kriget (1912—1913) kommit till användning inom det svenska jordbruket, belöper sig till:

Gödselmedel	Förbrukning i ton	Kvävehalt i %	Totalt kväve- innehåll i ton
Chilisalpeter.....	34,500	15.5	5,350
Norgesalpeter	16	11.5	2
Svavelsyr. ammoniak	1,200	20.0	240
Kalkkväve	1,700	15.0	250
Fiskguano	230	8.0	20
Benmjöl	9,100	2.5	230

Det egentliga kvävegödselmedlet före krigsutbrottet var, som allbekant är, chilisalpeter, vartill dock kommo rätt avsevärda mängder svavelsyrad ammoniak, kalkkväve och benmjöl. Då nu, som av nedan lämnade utredning framgår, vi, så länge kriget och dess omedelbara efterverkningar vara, väsentligen torde vara hänvisade till kalkkvävet, uppställer sig frågan, huru stor mängd härav det svenska jordbruket har behov av.

Om man, med stöd av ett av professorn vid centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet H. G. Söderbaum avgivet, vid detta protokoll såsom bilaga 1 fogat utlåtande, går ut från, att en 30 procent större kvantitet skulle behövas av kalkkväve än av chilisalpeter, skulle 1912—1913 års 34,500 ton chilisalpeter motsvara i det närmaste 45,000 ton kalkkväve. Om härtill fogas samma års förbrukning av kalkkväve och svavelsyrad ammoniak med tillhopa cirka 2,900 ton, skulle förbrukningen under åren närmast före kriget, omräknat i kalkkvävet's gödselvärd, vara omkring 48,000 ton. Läggas härtill, att under de sista krigsåren på grund av brist på kvävegödsling samt den naturliga gödsels försämring och en alltjämt stegrad nyodling det nuvarande behovet av kvävegödsling kan anses större än under åren 1912—1913, så skulle

man kunna beräkna behovet för den svenska jorden för närvarande av konstgjord kvävegödsel av kalkkvävet's gödselvärdet till lägst 50,000 ton.

För de industriella och militära behoven av kväveföreningar (ammoniak- och nitratkväve) under fredstid åtgå, om dessa föreningar skola framställas ur kalkkväve, cirka 9,000 ton 17 procentigt sådant.

Det lägsta totala behovet inom landet av kalkkväve skulle alltså, under förutsättning att införsel av nitrat eller ammoniumföreningar icke sker, utgöra 59,000 ton.

Då det synes vara av vikt att klarlägga, i vad mån ej annan tillgång å kväveföreningar än kalkkväve hos oss för närvarande kan beredas, vill jag här, under hänvisning till den framställning, jag lämnade som svar på en till mig vid denna riksdag i andra kammaren av herr Olsson i Broberg ställd interpellation, erinra om den s. k. kvävefrågans allmänna läge med särskild hänsyn till vårt land.

Kväve såsom konstgödsel för vårt jordbruks behov ha vi tidigare, som redan framhållits, så gott som uteslutande erhållit från Chile. Huruvida fortsatt import av denna vara kan påräknas, torde i nuvarande läge icke ännu med full visshet kunna bedömas.

Ersättandet av chilisalpetern genom tillverkning inom landet av motsvarande ämnen är därför av allra största vikt.

Kväve finnes som bekant i outtömliga mängder i luften. Det gäller blott att binda det vid andra ämnen för att få det användbart till växtgödsling, sprängämnen och annat. De ämnen det därvid gäller äro syre, varvid salpetersyra samt salpetersyrade salter eller *nitrat* uppstå, väte, varvid *ammoniak* och därur gödselmedlet svavelsyrad ammoniak erhållas, och kol, varvid *cyanföreningar* bildas, ur vilka även ammoniumsalter och nitrat kunna framställas. Alla dessa tre vägar hava under det senaste årtiondet lett ut från laboratoriernas försök till fabrikation i stort. Det kunde under sådana förhållanden synas särdeles enkelt och lätt att även i vårt land igångsätta en tillräckligt omfattande tillverkning. Dessvärre möta emellertid vissa oöverstigliga svårigheter, åtminstone för tillfället, med hänsyn till två av de tre nyssnämnda vägarna. Några ord belysande skälen härtill torde vara av intresse.

Den direkta föreningen av kväve och syre till salpetersyra sker som bekant i Norge i stort numera enligt en av Birkeland och Eyde uppfunnen metod, utexperimenterad och utnyttjad av det stora bolag, som brukar benämnas »Norsk Hydro». Detta framställer dels salpetersyra och ammoniumnitrat för sprängämnestillverkning, dels kalknitrat, s. k. norgesalpeter, för gödslingsändamål ävensom andra salpetersyreföreningar för militära och tekniska ändamål. Då salpetersyrade salter äro

de, som för jordbruket äro mest önskvärda, vore det naturligen bäst, om hos oss en eller flera fabriker efter »Norsk Hydros» metod hade anlagts eller kunde anläggas. Härpå har ock sedan ganska länge regeringen haft sin uppmärksamhet inriktad. Efter förberedande uppgörelser med de norska patentinnehavarna bildades 1916 här i Sverige »Aktiebolaget Elektrosalpeter», vars avsikt var att under innevarande års lopp begynna en rätt omfattande tillverkning av salpetersyra. Statsintresset härför var ock så stort, att mycket betydande uppoffringar, vilkas värde kan räknas i miljoner, av staten gjordes genom att den till bolaget vid Trollhättan för längre tid upplät ett stort kraftbelopp till särdeles billigt pris. Billig vattenkraft är nämligen förutsättningen för hela fabrikationen, vars svaga punkt är, att en jämförelsevis mycket ringa del av den använda kraften kan vid processen effektivt tillgodogöras. Staten gav även avsevärd, direkt penningssubvention. Härmed trodde man, då i oktober 1916 avtalen voro undertecknade, att denna fabrikation skulle vara i gång under 1918. I skrivelse av den 26 november 1917 meddelade emellertid bolaget regeringen, att detsamma icke kunnat erhålla vissa oundgängliga materialier för fabrikationen ävensom vissa maskinerier, vadan fabriken icke byggts. Vid underhandlingar helt nyligen har framgått, att någon salpetersyretillverkning i Sverige efter »Norsk Hydros» metoder icke under några omständigheter kan komma till stånd under de närmaste två åren. Däremot är förslag å bane att i samband med Harsprångets monterande åvägabringa en framställning i stort därstädes av norgesalpeter. I vad mån en sådan tillverkning, sedan normala förhållanden inträtt, bör erhålla särskilt ekonomiskt stöd från statens sida, beror på, under vilka ekonomiska betingelser kvävesalter då kunna tillverkas efter de i det följande omtalade metoderna.

Den andra huvudmetoden att binda luftkvävet går, som nämndes, över en förening av kvävgas med väte, förmedlad av en s. k. katalysator såsom pulveriserat järn eller dylikt. Den tyske professorn Haber har fört ut denna metod i praktiken. Metoden, som fordrar vida mindre kraftmängder än »Norsk Hydros», har utvecklats oerhört i Tyskland under kriget. Under sådana förhållanden kunde det ju synas tillrådligt att hos oss bygga Haberska ammoniakfabriker, så mycket mera som fullständiga metoder finnas att ur ammoniak framställa salpetersyra och nitrater. Emellertid hållas alla nu ifrågavarande metoder till ytterlighet hemliga i Tyskland. Då fabrikationen sker vid en så hög temperatur som 500—700° C. och vid det mycket betydande trycket av 125—150 atmosfärer, medan å andra sidan ammoniak omedelbart nedkyles till — 60 till — 70° C., är tydligt, att dessa Haber-fabriker måste ha en mycket

känslig och svårskött apparatur. Att hos oss på egen hand inom rimlig tid experimentera sig fram till en praktiskt duglig fabrikation är därför knappast möjligt. Så länge kriget varar, finnes av allt att döma ingen utsikt att hos oss få till stånd en fabrikation av detta slag. Lika litet torde det vara möjligt att kunna använda en liknande amerikansk metod, av vilken man väntar sig mycket, men som ännu icke torde vara fullt utexperimenterad.

Detta gäller den närmaste tiden. I vad mån Habermetoden eller den nyssnämnda amerikanska metoden för Sverige kunna bliva av betydelse efter krigets slut, då patentinnehavarna troligen äro villiga att mot vederlag ställa dem även till vårt förfogande, är, som lätt inses, i ögonblicket omöjligt att avgöra. Under alla omständigheter äro de icke för närvarande att räkna med.

Den tredje huvudmetoden för luftkvävet's bindning är medelst framställning av föreningar mellan kol och kväve, cyanföreningar. Olika möjligheter äro här teoretiskt förefintliga, men den enda praktiskt i stort för närvarande använda är den s. k. cyanamid- eller kalkkvävetmetoden. Andra metoder, utgående från framställning av cyanföreningar, äro under utarbetande på tvenne olika håll i landet. Från det ena av dessa hava förhoppningar uttalats att inom en mycket nära liggande tid kunna börja tillverkning i stort. Emellertid visar det sig vid närmare förfrågningar, att så avsevärda arbeten ännu återstå, att man för närvarande vid hithörande beräkningar icke kan våga utgå från de ur denna fabrikation eventuellt härflytande kvantiteter.

Kalkkvävetmetoden utgöres egentligen av tvenne skilda processer, vilket här är att väl beakta, nämligen först framställning av karbid, det välbekanta belyningsämnet, ur kalk och kol. I en elektrisk ugn av lämplig konstruktion förmår karbiden, då kvävgas ledes över densamma, upptaga kväve, så att en förening mellan kalk, kol och kväve, det s. k. kalkkvävet, uppstår. Ur detta kan genom en särskild process ammoniak framställas och ur denna återigen genom en oxidationsprocess salpetersyra och nitrater. Det är av vikt för en var, som vill ha klart för sig kvävefrågans grundlinjer, att fasthålla härvid. Den långa serien karbid—kalkkväve—ammoniak—salpetersyra innebär naturligen en mängd olika manipulationer, vilka måste verka fördyrande på varan, ju flera sådana som erfordras. Vidare bör framhållas, att utgångsämnet för processen, karbiden, är ett ämne, som har även annan direkt användning. Vårt jordbruk har sålunda att vid konkurrensen om densamma tävla med vårt, så länge avstängningen från fotogen varar, stora behov av karbid för belysning.

Icke för ty är emellertid vägen över karbid och kalkkväve i ögonblicket den enda, medelst vilken vi ha utsikt att genom fabrikation i stor skala fylla landets behov av kväveföreningar.

Rörande den nuvarande tillverkningen inom landet av karbid och kalkkväve må följande uppgifter meddelas.

Karbid tillverkas vid fyra fabriker med följande årstillverkningskapacitet vid full drift, nämligen:

fabriken vid Ljunga Verk (Stockholms superfosfatfabriksaktiebolag).....	23,000 ton
fabriken vid Trollhättan (Stockholms superfosfatfabriksaktiebolag).....	12,000 »
fabriken vid Månsbo (Stockholms superfosfatfabriksaktiebolag).....	900 »
fabriken vid Alby (Alby karbidfabriks aktiebolag).....	15,000 »

Summa 50,900 ton.

Förutom dessa fabriker har tagits under statsbeslag anläggningen för kiseljärntillverkning vid Vargön (Vargöns aktiebolag), som från och med augusti i år sättes i gång för karbidtillverkning med en årskapacitet av 12,000 ton. Utöver nu nämnda 62,900 ton karbid, kunna, om så skulle erfordras, inom landet utan större svårigheter inom rätt begränsad tid ytterligare minst tre anläggningar apteras för karbidtillverkning av omkring 35,000 ton. Då 72—80 kg. karbid giva 100 kg. kalkkväve, inses, att landets tillverkningsmöjligheter för karbid äro fullt betryggande, även då man medräknar ett behov av 25,000 ton lampkarbid för belysningsändamål under närmast stundande belysningsår.

Mindre gynnsamt ställer sig förhållandet beträffande möjligheten att ur karbiden framställa kalkkväve. Detta kan för närvarande tillverkas allenast vid tvenne av de ovannämnda fabrikerna, nämligen vid Ljunga Verk med 10,000 ton och vid Alby med 16,000 ton årligen. Sålades i allt högst 26,000 ton. Härav framgår, att kalkkvävetillverkningen måste högst avsevärt utvidgas för att motsvara landets förenämnda eventuella behov av 59,000 ton.

De undersökningar, som med anledning härav verkstälts, hava givit vid handen, att en del av den brist i vårt kalkkvävebehov, som sålunda konstaterats och vilken med ledning av förestående siffror kan ungefärligen uppskattas till 33,000 ton, delvis kan fyllas genom utvidgning av fabriken vid Ljunga Verk. Stockholms superfosfatfabriksaktiebolag har nämligen meddelat, att bolaget under vissa villkor vore i tillfälle

att omedelbart vidtaga sådana anordningar, att dess produktion av kalkkväve redan från instundande höst skulle kunna höjas från ovan angivna 10,000 till 20,000 ton årligen. Såsom villkor för en dylik utökning av produktionen har bolaget, såsom närmare framgår av här bilagda förslag till överenskommelse jämte bilagor (bil. 2 och 3 jämte tillhörande bil. A), uppställt bland annat fordran å ett bidrag av statsmedel till ett belopp av 359,000 kronor, utgörande bolagets direkta kostnad för nödiga anläggningar för den ökade produktionen, samt att bolaget erhåller av staten gottgörelse för den ökning i skatt till stat och kommun, som bolaget må vidkännas på grund av statsbidraget och dylik gottgörelse. Ävenledes fordrar bolaget, dels att staten garanterar, att bolaget må äga betinga sig ett försäljningspris å kalkkvävet, vilket med utgångspunkt från nu gällande pris å material, arbetslöner m. m. uppgår till 3 kronor 60 öre per procentkilogram kväve fritt banvagn köparens närmaste tariffhamn, dels ock att, därest varan under den till ett år bestämda avtalstiden av annan försäljare skulle salubjudas till billigare pris, bolaget skall hållas skadeslöst för härigenom eventuellt uppkommande förlust.

Utan vidare är klart, att ovan angivna pris måste förefalla synnerligen högt, ej minst i förhållande till nu gällande. Orsaken till den stora prisstegringen är emellertid väsentligen att söka i de oavslutligt stigande råvarukostnaderna ävensom i den omständigheten, att bolaget ansett sig nödsakat att i priskalkylen medtaga de utgifter, som bestå i skatter till stat och kommun på grund av fabrikationen, även om gottgörelse beredes för de skatter, som kunna belöpa för själva statsbidraget.

Då emellertid behovet av kalkkväve är så obestridligt, som ovan utretts, och den kvantitet, varom här är fråga, i varje fall kan täcka endast den oundgängligaste delen av den brist, som det gäller att fylla, har jag icke ansett mig kunna underlåta att, trots det höga priset och de i övrigt ej obetydliga uppoffringar för statsverket, som ett bifall till avtalsförslaget torde innebära, förorda dess antagande och således föreslå, att för innevarande år ett statsbidrag av 359,000 kronor ställes till bolagets förfogande för att på i avtalsförslaget angivna villkor under tiden från hösten 1918 till den 1 juni 1919 tillverka en mot 20,000 ton per år svarande kvantitet kalkkväve.

Vad beträffar den i avtalsförslaget omförmälda gottgörelsen för skatteökning har bolaget i sin härvid såsom bil. 2 fogade skrivelse uppgivit, att dessa skatter finge antagas uppgå till minst 94 procent av nettovinsten, beräknad på sådant sätt, att amortering och skatter först avdragits. Angående riktigheten av detta antagande vill jag ej nu yttra mig utan anser sagda skatteberäkning böra underkastas sär-

skild, noggrann utredning. Då, även om hela statsbidraget beskattas såsom inkomst under år 1918, skatterna för detsamma icke komma att utgå förrän under åren 1919 och 1920 samt de på gottgörelsen belöpande skatterna först senare, synes något anslag till bestridande av statsverkets utgift för sagda gottgörelse i allt fall icke redan nu behöva äskas av riksdagen.

Ett godtagande av förenämnda pris av 3.60 kronor per kilogram procent kväve innebär en så betydande ökning av det pris, jordbrukaren nu erlagger för samma vara, att det synes önskvärt, att priset genom statens medverkan på sätt tidigare skett i någon mån nedbringas. I den mån så kan anses behöfligt, torde medel för dylik prisreglering kunna disponeras av de anslag, som riksdagen må komma att på grund av Kungl. Maj:ts proposition nr 438 anvisa till åtgärder i prisreglerande syfte.

Om sålunda genom den föreslagna åtgärden bristen i vår kalkkvävetillgång under nästinstundande konsumtionsår torde bliva delvis fylld, kvarstår likväl, såsom av det redan anförda framgår, en ytterligare brist av cirka 23,000 ton att fylla, om landets hela kvävebehov skall täckas av den inhemska produktionen. Framställningen av denna kvantitet möter emellertid högst väsentligt större svårigheter.

Underhandlingar om en ytterligare utökning av produktionen hos de företag, vilka för sådant syfte kunna komma ifråga, hava förts, och preliminära förslag till avtal i frågan föreligga. Då emellertid ett genomförande av de i dessa avtalsförslag ifrågasatta åtgärder skulle kräva från statens sida högst avsevärda ekonomiska uppoffringar och vittgående utfästelser samt i varje fall icke skulle kunna leda till en effektiv kalkkväveproduktion förrän tidigast under konsumtionsåret 1919—1920, har jag icke ansett mig böra underställa frågan härom Eders Kungl. Maj:ts prövning, innan visshet vunnits rörande spörsmålet, huruvida icke avsevärdare mängder kvävesalter stå att under den här avsedda tiden erhålla från utlandet. Skulle under den närmaste tiden klarhet vinnas därom, att förhoppningar av denna art icke kunna infrias, torde det emellertid vara nödvändigt att upptaga frågan till ny behandling.

Med tillkännagivande att chefen för finansdepartementet kommer att framlägga förslag beträffande beredandet av de för ändamålet nödiga medlen, får jag på grund av vad jag sålunda anført hemställa, att Eders Kungl. Maj:ts måtte föreslå riksdagen

att å tilläggsstat för år 1918 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag, högst kronor 359,000
att såsom statsbidrag utgå till Stockholms superfosfatfabriksaktiebolag

för utökning av bolagets tillverkning av kalkkväve för den svenska
marknadens behov i överensstämmelse med bifogade förslag till avtal
mellan staten och bolaget.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter bi-
trädde hemställan behagade Hans Maj:t Konungen
lämna bifall och förordnade, att proposition i ämnet
skulle med den lydelse, bil. . . . till detta protokoll ut-
visar, avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Joh:s Thygesen.

Bilaga 1.

Experimentalfältet den 29 april 1918.

Det erbjuder helt visst ingen svårighet att påvisa regelrätt utförda gödslingsförsök, där cyanamiden (karbidkvävet) givit fullt ut lika gott skörderesultat som salpetern. Att härav draga den slutsatsen, att ett helt lands jordbruk utan svårare olägenhet skulle kunna — låt vara blott för en kortare tid — övergå från salpetergödsling till cyanamidgödsling, vore emellertid enligt min mening förhastat.

För att cyanamiden skall komma till sin fulla rätt och verkan, fordras som bekant samverkan av flera olika faktorer. I sig själv ett växtgift måste den i jorden omvandlas till urinämne respektive ammoniak eller salpetersyra, innan den kan komma växterna till godo. Denna omvandling måste vara åtminstone till större delen fullbordad, innan gröningsprocessen tager sin början, så att icke de späda växtrötterna utsättas för att komma i beröring med större mängder osönderdelad cyanamid, men för att förebygga detta kräves icke blott att cyanamiden utströs i god tid före sådden och omedelbart därefter nedmyllas i jorden, utan även att jordmånen har tillräcklig absorptionskraft, tillräcklig kalkhalt, tillräcklig fuktighetsgrad och därjämte förfogar över en lämpligt sammansatt bakterieflora.

Saknas blott en enda av dessa förutsättningar, föreligger fara för att cyanamidens gödslingseffekt skall nedgå betydligt under salpetersns; saknas flera, kunna under ogynnsamma förhållanden rent av skadliga verkningar befaras (varpå jag varit i tillfälle att personligen iakttaga flera exempel).

I överensstämmelse härmed har cyanamiden visat sig mindre lämplig:

på jordmåner med sur reaktion,

på jordmåner av sandig beskaffenhet,

i trakter med ringa nederbörd, särskilt under vårmånaderna,

varemot den, rätt använd, visat sig kunna ge synnerligen gynnsamma resultat på neutrala eller svagt alkaliska ler- eller mulljordar, som icke äro utsatta för att under våren uttorka.

Det har länge gällt som en trosartikel, att cyanamiden icke duger till övergödsling annat än möjligen på tjälad jord, alltså innan växtligheten ännu kommit sig i gång. Möjligen har detta påstående varit hållet i en allt för kategorisk form. Ätminstone synas vissa nyare tyska undersökningar giva vid handen, att cyanamiden använd under tillbörliga försiktighetsmått och under gynnsamma nederbördsförhållanden lämnat goda resultat vid övergödsling till och med till rotfrukter under sommaren, sedan plantorna nått en viss motståndskraft. Men säkert är, att ett dylikt användningssätt kräver ännu större försiktighet i utförandet än eljes, för att icke det gynnsamma resultatet skall slå över i sin motsats.

Uppenbarligen kan man icke förutsätta, att cyanamiden av varje jordbrukare skall användas just på det rätta sättet och ännu mindre att på varje åker alla de

yttre betingelser skola vara tillfinnandes, som erfordras för att detta gödselmedel må kunna utveckla hela sin gödslingsseffekt. Den är i detta hänseende långt känsligare än ammoniakerna för att icke tala om salpetern.

Detta visar sig med stor tydlighet redan när man behandlar det föreliggande försöksmaterialet statistiskt och icke uteslutande fäster sig vid ett och annat mönsterförsök; det visar sig då, att cyanamidens gödslingsseffekt sjunker från de i enstaka fall uppnådda 100 eller till och med $100 + x$ procenten till vida lägre värden, som visserligen äro svåra att exakt uppgiva, men som i stort sett torde hålla sig mellan 60 och 80 procent (av salpeterns). Och detta kan i regel icke avhjälpas genom att proportionsvis öka den tillförda kvävemängden, emedan därigenom risken för ett ogynnsamt inflytande av den oomvandlade cyanamiden lätt växer i hastigare progression än utsikten att genom ökad kvävetillförsel vinna större produktion av växtsubstans.

Då nu på flertalet av vårt lands fastmarksjordar kvävet är den växtlighetsfaktor, som befinner sig i minimum, och som således i främsta rummet reglerar avkastningens storlek, kan man icke blunda för möjligheten av att en allmän övergång från salpetergödsling till cyanamidgödsling kan resultera i en rätt kännbar nedgång av våra kvävegödslade kulturväxters avkastningsförmåga.

Även om ammoniakerna gäller ju, att den har en mindre gynnsam försöksstatistik än salpetern, men differensen håller sig här inom ett vida lägre belopp, så att ammoniakernas gödslingsseffekt även i genomsnitt föga torde understiga 90 procent av salpeterns, vartill kommer att åtminstone för två av våra viktigaste kulturväxter — havre och potatis — ammoniakerna (i form av sulfat) synes vara ett rent av idealiskt gödselmedel.

Det kan därför enligt min uppfattning icke betvivlas, att därest jämte cyanamid även ammoniak i möjligast vidsträckt mån kunde komma till användning som ersättningsmedel för salpetern, skulle därigenom de med skäl befarade menliga följderna av den nu rådande salpeterbristen högst väsentligt inskränkas.

H. G. Söderbaum.

Bilaga 2.

Till statens industrikommission och folkhushållningskommissionen.

Härmed får undertecknade bolag till folkhushållningskommissionen och statens industrikommission överlämna förslag till kontrakt med folkhushållningskommissionen beträffande utökning av bolagets kalkkvävefabrik vid Ljungaverk till en kapacitet av 20,000 tons kalkkväve per år samt angående leverans av kalkkväve.

Priset å kalkkväve har fixerats till ett grundpris av 3.60 kronor per kilogram kväve. Grundpriset skall dock gälla såsom reglerat pris för höstsäsongen 1918 med eventuella tillägg enligt avtal samt dessutom under förutsättning, att bolaget av industrikommissionen erhåller behövlig olja till efterbehandling av kalkkväve till ett pris av högst 75 öre per kilogram banfritt Stockholm samt industrikommissionens hjälp att försöka anskaffa fullgoda elektroder för kalkkvävefabrikationen.

Då bolaget före krigsutbrottet exporterade största delen av sin karbidtillverkning, men då den utländska marknaden till följd av statens ingripande till stor del gått förlorad, är det av vikt, att bolagets exportmöjligheter icke ytterligare kringskäras. I annat fall torde stora svårigheter uppstå och dyra omkostnader förorsakas för bolaget att efter ett blivande fredsslut kunna erhålla avsättning i utlandet för sin karbid. Då bolagets visade beredvillighet att tillmötesgå med ökad kvävetillverkning medför inskränkning i de kvantiteter, som bliva tillgängliga för exportmarknaden med dess väsentligt högre priser, anser bolaget sig kunna påräkna, att den kvantitet karbid, som icke åtgår för tillverkning av kalkkväve och karbid enligt avtalet för svenska marknadens behov, må få fritt exporteras. Bolaget förutsätter därför, att bolaget äger tillstånd att omedelbart och under tiden intill 1 december 1918 exportera 800 ton karbid till Holland och Australien, vilka av bolaget försåls före 10 juli 1917, samt att bolaget under nu föreslagna avtals giltighetstid utan hinder från statens sida må äga exportera den kvantitet karbid, som ej åtgår för kalkkvävetillverkningen eller fyllandet av svenska marknadens behov enligt avtal, till sådana länder, till vilka export av karbid icke är eller bliver förhindrad på grund av andra nu redan avslutade avtal med andra firmor och eventuellt blivande handelsavtal med främmande makter.

Till upplysning om de faktorer, som inverka på nödvändigheten för bolaget, att av staten fordra ett kvävepris för höstsäsongen, som avsevärt överstiger priset under föregående säsongen, tillåter bolaget sig anföra:

Bolagets kvävefabrik sattes i gång år 1913. Under åren 1913 och 1914 måste bolaget försälja kalkkväve till underpris för att kunna inarbeta detta nya gödselmedel i konkurrens med chilisalpeter, som dessa år även stod lågt i pris.

På grund härav gjorde bolaget icke någon vinst å kalkkvävefabriken, utan uppehölls verkets ekonomi av karbidfabrikationen. Under år 1915 höjdes kvävepriset något men betingades denna prisökning huvudsakligen av höjning å råvaruprisen under år 1915. Under år 1916 utövade livsmedelskommissionen ett synnerligen starkt inflytande å bolaget för att hindra bolaget att höja kvävepriset till en skälig nivå. Livsmedelskommissionen föranledde nämligen exportförbud på flera av bolagets huvudartiklar och vägran av licens för export av dessa artiklar. Vid förhandlingar, som inleddes, ansåg livsmedelskommissionen, trots bolagets ökade kapitalbehov och därav följande ökade räntor och ökade skatter, skäligt, att bolaget erhöi ett kvävepris på grundval av 1914 års låga pris dock med tillägg för ökning i priser å råmaterialier och arbet-kraft. Bolagets påpekande av att kvävetillverkningen under dylika förhållanden icke lämnade skälig vinst å nedlagt kapital bemöttes med hänvisning, att bolaget ägde att kompensera detta med vinst å andra varor, som kunde exporteras, däribland sådana, som bolaget tillverkade inom helt andra rörelsegränar och vid andra fabriker än vid Ljunga verk. Ehuru bolaget för att undvika ännu större förluster vid förhandlingarna vid minst två tillfällen meddelade, att bolaget omedelbart ginge med på av livsmedelskommissionen föreslagna prissättning, drog likväl ärendets behandling så långt ut på tiden, att bolaget även efter det bolaget gått in på kommissionens förslag om priset icke erhöi licens å stora varupartier, som ej kunde exporteras förrän ärendena efter väntan i månader föredrogos och blevo föremål för beslut. Till följd av dessa dröjsmål vid olika tillfällen och då marknadsförhållandena i utlandet under tiden förändrades — i synnerhet i Tyskland till följd av den därstädes under början av år 1917 genomförda reglering av karbidpriset men även i Holland under samma år — fördärvades till stor del de kompensationer, som skulle ligga i möjlighet att exportera, och tillfogades bolaget vid olika tillfällen härigenom indirekta förluster, som under krisåren kunna uppskattas hava uppgått till mellan en och en halv och två miljoner kronor. Under år 1917 användes samma förfarande från myndigheternas sida för att pressa ned kvävepriset. Det ekonomiska resultatet av kvävetillverkningen måste givetvis under dylika förhållanden bliva dåligt. Under år 1917 har även bolagets kvävefabrik, sedan sedvanliga 10 procent avskrivits å maskinerier och 3 procent å byggnader, visat direkt förlust, trots att den i kalkkvävefabriken ingående karbiden i räkenskaperna debiterats icke till marknads- utan till självkostnadspris. Att bolaget under dylika tryckta förhållanden för dess kväveindustri icke kunnat utvidga sin kvävefabrik vid Ljunga verk enligt ursprungliga planen till 30,000 ton per år torde vara förklarligt. Trots de svårigheter, för vilka bolaget utsatts från statsmakternas sida, har bolaget dock ständigt visat tillmötesgående i fråga om landets förseende med kvävegödning och ständigt hållit kvävefabriken i gång, trots att produktionen vid Ljunga verk kunnat omläggas och produkterna försäljas i annan form än kalkkväve.

De faktorer, som huvudsakligen inverka på kväveprisets höjning över det år 1914 gällande, äro förutom prishöjning å de huvudsakligaste råmaterialierna, kol med cirka sju gånger, bränd kalk cirka tre och en halv gånger, elektroder cirka tre och en halv gånger, arbetslöner med cirka två och en halv gånger, olja för efterbehandling åtta å tio gånger, även det till cirka tre gånger ökade driftkapitalet. Då en del av driftkapitalet utgöres av upplånade medel samt bankräntorna även stigit avsevärt, blir ränteposten avsevärt ökad.

Då bolagets exportmöjlighet under sista året alltmera kringskurits, äger bolaget numera icke möjlighet att genom vinster å andra rörelsegrenar kompensera ett dåligt ekonomiskt resultat av kvävetillverkningen. Bolaget är därför nödsakat att räkna med vinst å denna rörelsegren. Härvid tillkommer, att bolaget på grund av bestämmelserna i gällande skatteförordningar har att betala i skatt 94 procent av nettovinsten å kvävetillverkningen, sedan sedvanlig amortering och skatter från dragits efter nu gällande förordningar, och därest den av Kungl. Maj:t föreslagna ändringen i krigskonjunkturskatteförordningen antages, i skatter över 100 procent av nettovinsten, beräknad som ovan.

Att under dessa förhållanden ett kvävepris, som endast utgör cirka tre gånger 1914 års pris, icke torde medföra någon oskäligen vinst för bolaget, torde vara uppenbart. Också visa utförda beräkningar, att sedan sedvanlig avskrivning av 10 procent å maskiner och 3 procent å byggnader, beräknade å Ljunga verks ursprungligen bokförda anläggningskostnader, från dragits, uppstår endast en avkastning av 6.6 procent å verkets nuvarande värde och driftkapital. Emellertid är denna amorteringsgrund med hänsyn till att det icke är att förvänta, att penningvärdet stiger till sin gamla nivå, alltför låg. Räknar man samma avskrivningar å verkets nuvarande värde, erhåller man med av bolaget begärda kvävepris en vinst av 2.4 procent å verkets nuvarande värde och driftkapital. Då riksbankens diskonto för närvarande är 7 procent, torde den av bolaget ifrågasatta vinsten böra anses såsom blygsam.

Därest industrikommissionen så önskar, är bolaget berett att till styrkande av sina uppgifter framlägga sina räkenskaper och beräkningar för av industrikommissionen och bolaget gemensamt utsedda offentliga revisorer.

Då det kväve, som under våren importerats, betalats med ett pris, som utan statsbidrag i svenska marknaden motsvarar ett utförsäljningspris till konsumenterna av kronor 4.85, ställer sig ett kvävepris av 3.60 jämförligt, i synnerhet om hänsyn tages till att staten för den importerade varan icke har att draga fördel av de betydande skatter, som den inhemska kväveindustrin tillför statsverket.

Ehuru det för bolaget är föga lockande att överföra sin karbid, varå avsättningen är relativt jämt fördelad över hela året, till kalkkväve, som huvudsakligen säljes på våren och i mindre mån på hösten, och ehuru härmed följer bindande av ytterligare stora rörelsekapital med stor risk att gå förlorade, vill bolaget likväl med hänsyn till sakens vikt för landet i sin helhet enligt ovanstående åtaga sig den av staten önskade utökningen av sin kalkkvävetillverkning till 20,000 ton årligen.

Stockholm den 28 maj 1918.

Stockholms superfosfatfabriks aktiebolag.

FREDRIK CARLSON.

Bilaga 3.**Avtal för tillverkning av 20,000 ton kalkkväve i Ljunga verk.**

Mellan folkhushållningskommissionen å ena sidan och Stockholms superfosfat fabriks aktiebolag, nedan kallat bolaget, å andra sidan är följande överenskommelse träffad.

§ 1.

Bolaget förbinder sig att senast den 1 september 1918 hava kalkkvävefabriken vid Ljunga verk utbyggd för en årlig tillverkning av 20,000 ton kalkkväve.

I gengäld härför erhåller bolaget av staten ett statsbidrag om 359,000 kronor och övriga förmåner, som i detta kontrakt omförmälas.

Statsbidraget utbetalas, då anläggningen är igångsatt.

Bolaget skall av staten erhålla gottgörelse för hela den ökning i skatt till stat och kommun, som bolaget enligt närmare utredning må vidkännas på grund av detta statsbidrag och dylik gottgörelse.

§ 2.

Bolaget förbinder sig att i den mån sådant av staten påfordras under kontraktstiden ständigt hålla den för 20,000 tons årsproduktion utvidgade fabriken i full drift samt jämlikt bestämmelserna här nedan ställa hela produktionen av den sålunda utvidgade fabriken till svenska marknadens förfogande, med i § 8 omförmäلت undantag.

§ 3.

Kalkkväve, levererat enligt detta kontrakt, är bolaget berättigat försälja inom landet till ett grundpris av kronor 3.60 per kilogram kväve. Grundpriset är fastställt att gälla vid i bil. A angivna priser å råämnen, arbetskostnader, frakter, variation i skatter, räntesatser, erforderligt driftkapital m. m. och skall regleras enligt de grunder, som angivas i bilagan.

Priset gäller för kalkkväve i säckar å 100 kg. brutto per säck, innehållande i genomsnitt cirka 17 % kväve och gäller per 6 månader eller kontant med 3 % kassarabatt och beräknat fritt å banvagn köparens närmaste tariffhamn. I priset ingår fri säck. Priset skall regleras två gånger om året, en gång för varje säsong, och bestämmas för höstsäsongen före den 1 föregående juni och för vårsäsongen före den under säsongen infallande 1 januari. Höstsäsongen räcker från och med den 1 juni till och med den 31 oktober och vårsäsongen från och med den 1 november till och med den 31 maj varje år. Dock skall, om järnvägstarrifferna höjas utöver 170 % av normaltariff,

höjning i priset vidtagas omedelbart samma dag den förhöjda järnvägstariffen träder i kraft med 0.13 öre per kilogram kväve för varje procent av normaltariffen, varmed höjning sker, sedan priset senast reglerades.

För höstsäsongen 1918 gäller priset kronor 3.60 såsom reglerat pris, dock äger bolaget rätt till ovannämnda pristillägg vid höjning i järnvägstariffen ävensom till pristillägg för ökning i skatter, beslutade av riksdagen efter den 1 maj 1918 med belopp per kilogram kväve motsvarande skatteökningen enligt de grunder, som i bil. A angivas.

Om staten önskar erhålla lägre försäljningspris genom statsbidrag, skall detta ske under betingelser lika med dem, som förefinnas i avtal mellan folkhushållningskommissionen, bolaget och Alby carbidfabriks aktiebolag av den $22/3$ 1918.

Därest kvävegödselmedel före utgången av detta avtal av importör eller annan tillverkare inom landet försäljes till billigare pris än fastställda priset, äger bolaget att nedsätta priset till samma pris som denna försäljare och skall staten i så fall lämna så stort bidrag till bolaget, att bolaget härigenom erhåller för kalkkvävet det här ovan bestämda priset.

§ 4.

Därest staten önskar, att fulla tillverkningskapaciteten av 20,000 ton kalkkväve vid Ljunga verk icke utnyttjas för tillfredsställande av svenska marknadens behov, äger staten åtta månader i förväg underrätta bolaget om minskningen i behovet, i vilket fall staten fritages från skyldighet att erlægga prisskillnad, som omförmäles i § 3 sista stycket, för den kvantitet, varmed minskning sker. Prisskillnad skall dock utbetalas för kvantitet, som tillverkas intill åtta månader efter dylik underrättelse.

Därest staten icke längre önskar, att kalkkväve tillverkas vid Ljunga verk till fulla kvantiteten av 20,000 ton per år, må anläggningarna vid Ljunga verk, i den mån verkets kapacitet ej behöver utnyttjas för tillverkning av varor enligt detta avtal, användas för tillverkning av varor enligt bolagets fria bestämmande utan hindrande åtgärder från statens sida.

§ 5.

Av bolaget under avtalstiden tillverkat kalkkväve distribueras genom nuvarande återförsäljare, så att hela den inom landet tillverkade kalkkvävekvantiteten fördelas efter den åkerareal, som de nuvarande återförsäljarnas kundkretsar för gödningsämnen representera, åliggande det bolaget och nämnda återförsäljare att utlämna varan i enlighet med de föreskrifter, folkhushållningskommissionen kan komma att härutinnan utfärda.

Rätt till export av kalkkväve må icke beviljas andra än tillverkare av kalkkväve för av dem tillverkade partier eller sådana köpare, som skriftligen för varje till export ifrågasatt parti godkänts sasom tillverkarens ombud.

§ 6.

Bolaget förbinder sig att vid försäljning av kalkkväve icke i någon som helst form vare sig direkt eller indirekt bevilja högre rabatt än:

Bihang till riksdagens protokoll 1918. 1 saml. 110 häft. (Nr 452.)

för större grossister (d. v. s. sådana, som genom sina resande försälja huvudsakligen till vanliga grossister) kronor 1.50 per 100 kg., för andra grossister kronor 1.25 per 100 kg., för minuthandlare 1 kr. per 100 kg.

Dessa bestämmelser beröra dock ej den ersättning, som Stockholms superfosfat fabriks aktiebolag lämnar Svenska superfosfatförsäljnings aktiebolaget.

Fosfatbolaget är berättigat att underlåta tillämpningen av denna paragraf vid tid, då liknande bestämmelser icke äro gällande för samtliga försäljningsorganisationer, som inom Sverige försälja kalkkväve.

§ 7.

Samtidigt med undertecknandet av detta avtal skall nytt avtal undertecknas mellan statens industrikommission och bolaget angående leverans av karbid att gälla lika länge som detta avtal, varvid avtalet den 30 augusti 1917 skall gälla med avseende på grundpriset m. m. och bestämmelser beträffande prisreglering i enlighet med uppgivna skalor samt beträffande distribution och försäljningsvillkor.

I detta avtal skall bolaget förbinda sig att, i den mån tillverkning av kalkkväve för svenska marknadens behov så tillåter, ställa intill 16,000 ton karbid till den inhemska marknadens förfogande.

Före den 30 september 1917 avslutade avtal om leveranser av karbid till utlandet skall bolaget dock i varje fall vara berättigat att fullgöra utan hinder från statens sida.

Staten förbinder sig att under avtalstiden från statens kraftstation i Trollhättan till samma pris som förut kontrakterats med bolaget för överskottskraft ständigt leverera 5,000 K. W. under minst 8,300 timmar per år i bolagets karbidfabrik i Trollhättan förutom den kraftmängd, som vattenfallsstyrelsen genom särskilt kontrakt tillförsäkrat bolagets kloratfabrik i Trollhättan. För den händelse kraften icke kan med hänsyn till förut träffade avtal levereras, är bolaget berättigat till skadestånd av 3 öre för varje kilowattimme, som undanhålles bolaget.

§ 8.

Statens industrikommission förpliktar sig att vara bolaget behjälpligt med anskaffande och transport av råvaror och driftmaterial för bolagets fabrikation samt med transporter för distribution av kalciumkarbid och kalkkväve samt att sålunda underlätta för bolaget att erhålla transporttillstånd och nödiga järnvägsvagnar.

§ 9.

Bolaget är oförhindrat av detta avtal att av kalkkväve framställa ammoniak, ammoniaksalter, salpetersyra och övriga kväveprodukter i den utsträckning bolaget önskar.

§ 10.

Strejk, lockout, kraft- eller vattenbrist, brist på kol, elektroder, kalksten, emballage, plåt, oljor eller annat erforderligt driftmaterial, fabrikenas bristande tekniska funktion, uppkommen transportsvårighet liksom ock force majeure befria från skyldighet att leverera till inhemska förbrukning, i den mån hinder för leverans därigenom uppstår.

§ 11.

Detta avtal gäller till den 1 juni 1919.

Avtalet upphör att gälla endast efter uppsägning senast 8 månader före giltighetstidens utgång och förlänges, så vida ej uppsägning verkställs, varje gång med en säsong. Vårsäsongen anses börja den 1 november och höstsäsongen den 1 juni varje år.

§ 12.

Twist om tillämpningen och tolkningen av detta kontrakts bestämmelser avgöres av Sveriges tekniskt industriella skiljedomsinstitut.

§ 13.

Genom detta avtal upphävas samtliga bestämmelser med avseende å plikt i föregående avtal.

Av förestående avtal äro två lika lydande exemplar upprättade, varav vardera parten tagit sitt.

Detta avtal är bindande för bolaget, därest det från statens sida godkännes före den 1 juli 1918.

Stockholm den 28 maj 1918.

Stockholms superfosfat fabriks aktiebolag:

Birger Carlsson.

Bilaga Atill avtal om pris å kalkkväve
av den 1918.**Skala för beräkning av inverkan av priser å råmaterial, arbetslöner,
räntor och skatter m. m. å kalkkvävepriset.**

Som karbiden ingår som mellanprodukt vid kalkkvävetillverkningen, beräknas vid justering av kalkkvävepriset först huru priset å karbiden influeras av råmaterialpriser enligt följande grunder:

Råvarorna hava vid grundprisets bestämmande beräknats kosta i kolumn I angivna priset banfritt vid kalkkvävefabriken. Kolumn II anger merkostnaden för tillverkningen per ton karbid.

Vid själva karbidsmältningen beräknas användas antingen antracit, koks eller träkol eller dessa i blandning och skall beräkning ske för det använda slaget. Om blandning användes med en viss procentsats av t. ex. koks och träkol, skall av den i kolumn 2 använda siffran för kostnadsökningen för vardera materialet räknas med samma procentsats av kostnadsökningssiffran som för förbruknings-siffran. Härvid skall 1 stig om 20 hl. träkol beräknas väga 300 kg.

För kalkbränningen kan användas tyska eller engelska stenkol, koks eller hackflis och skall därvid förfaras på analogt sätt som vid beräkningen av kostnaden för kolmaterial vid karbidsmältningen.

Om ett och samma råmaterial användes både vid själva karbidsmältningen och vid kalkbränningen, skall prisstegringen å detsamma medräknas i båda fallen.

För varje ton, stig eller kubikmeter av nedannämnda råvaror, som beräknas bliva förbrukade, ökas det totala betalningsbeloppet för kalkkväveleveransen med det antal kronor, som den inträffade prisstegringen medför för det använda råmaterialet utöver vad som skulle bliva fallet, om i kolumn I nämnda priser alltjämt varit gällande.

R å m a t e r i a l :	Kolumn I Råvarupris vid grund- prisberäkning banfritt Ljungaverk. Kronor.	Kolumn II Kostnadsökning per ton karbid för 1 krona kostnadsökning å råvaran per enhets- mängd.
a) Kolmaterial för karbidsmältning.		
(Koks, tysk 454 kg. jämte sam- tidigt träkol 297 kg.	154.71 per ton 58.80 » stig	0.454 kr. per ton karbid 1.00 » » » »
b) Råmaterial för kalkbränning.		
Stenkol, tyska	140.33 per ton	0.28 kr. per ton karbid
Koks, tysk	154.71 » »	0.28 » » » »
Hackflis	13.64 » m ³	—
Elektroder	942.20 » ton	0.0312 » » » »
Kalksten	25.34 » »	1.80 » » » »

Förutom till ändringen i råmaterialpriset skall vid prisreglering skälig hänsyn tagas till förändringar i arbetslönerna, för ändring i kostnad för diverse materialier, packningsförlust, i jämförelse med de nuvarande förhållandena, varvid för allmänna fabriksomkostnader skall räknas 11.60 kronor och för småmaterial 15.05 kronor per ton karbid såsom nuvarande kostnad.

Likaså skall justering ske i priset för ökning i beloppet räntor utöver nuvarande förhållanden, likaså förändring i skatter till staten utöver före maj 1918 av riksdagen beslutade skatter (se angående beräkning härav sista stycket å sista sidan).¹⁾

Ovanstående priser skola även innefatta varje avgift, som pålægges av staten vare sig för användande eller inköp av träkol, koks, kol, annat bränsle eller råmaterial.

För höjning av järnvägsfrakterna utöver de den 1 januari 1918 utgående höjes kostnaden för karbiden såsom ersättning för ökad fraktkostnad för råmaterial. Detta motsvarar för varje 5 procent av normaltarriffen, varmed denna höjes utöver den den 1/1 1918 utgående tariffen, 50 öre per ton karbid, motsvarande 0.200 öre per kg., och träder denna höjning i kraft omedelbart samtidigt med den nya tariffen.

Även skall vid reglering av priset hänsyn tagas till ändringar i skatteförhållanden i jämförelse med dem, som rådde i januari 1918, särskilt med hänsyn till krigskonjunkturskatten.

Sedan på ovannämnda sätt reglering skett i det beräknade tillverkningspriset för karbid, skall *priset å kalkkräve regleras* med hänsyn till den verkligen använda karbidkvantiteten per ton kalkkväve, och med hänsyn till den kvävehalt produkten innehåller.

Vidare skall reglering i kalkkrävepriset ske med hänsyn till övriga faktorer, som inverka på kalkkrävet framställningskostnad enligt nedanstående:

Råvarorna hava vid grundprisets bestämmande beräknats kosta det i kolumn I i nedanstående tabell angivna priset banfritt kalkkvävefabriken. Kolumn II anger merkostnaden per ton karbid.

För varje ton, kilogram eller stycke av nedannämnda råvaror, som beräknas bli förbrukade, ökas det totala betalningsbeloppet för kalkkvävet med det antal kronor, som den inträffade prisstegringen medför för det använda råmaterialet utöver vad som skulle bli fallet, om i kolumn I priser alltjämt varit gällande.

¹⁾ Hänför sig till det maskinskrivna exemplaret av denna bilaga

öre per kilogram kväve för själva kalkkvävet fraktande och därutöver den höjning, som betingas av råvarufrakter för karbidframställning, sålunda sammanlagt med 0.13 öre per kilogram kväve i kalkkvävet. Likaså om de totala i april 1918 gällande skatterna ökas, i vad mån de åbelöpa enligt huvudavtalet framställda varor, höjes priset å kalkkväve med belopp, som motsvara skatteökningen för hela kvantiteten varor enligt avtalet, vilket belopp utslås å den kvantitet varor, som återstår att försäljas enligt kontraktet.

Äger minskning i priserna för kostnaden för varornas framställande rum, minskas priset vid prisreglering å färdig vara i motsvarande mån, som för ökning här ovan fastställts.

Stockholm den 25 maj 1918.

Stockholms superfosfat fabriks aktiebolag.

FREDRIK CARLSON.